Atunci când ne propunem să analizăm mijloacele verbale din cadrul planului ideologic, observăm că, și de această dată, căile de acces converg spre planurile perceptiv, spațial și temporal, deoarece ne aflăm într-un cadru temporal care servește drept fundal pentru succedarea a patru generații ale unei familii cu circumstanțle istorice, sociale și culturale asociate acestui cadru și, în felul acesta, suntem conștienți de faptul că în cazul unei potențiale substituiri a acestuia sau a subiectului perceptor, aceeași realitate va fi percepută de pe alte poziții, nu neapărat prin prisma stărilor pesimiste, demotivante și demoralizatoare.

Por momentos la tristeza me invadía, era más fuerte que el enojo que había estado incubando durante tanto tiempo, más fuerte que el odio que sentía por Pedro Tercero García. Deben haber pasado un par de horas antes de divisar los chatos galpones del aserradero, ubicados en semicírculo en un claro del bosque. (Allende, 2014: 155)

Sintetizând, se poate conchide că autoarea nu realizează o proiecție a realității obiective, ci creează o realitate subiectivă, în conformitate cu propria sa viziune asupra acesteia. Exemplele analizate ne-au permis să identificăm o serie întreagă de mijloace verbale (gramaticale, lexicale și stilistice), care au revelat imposibilitatea explorării punctului de vedere într-un cadru limitat al percepției vizuale și să conchdem, de asemenea, că impactul pe care îl exercită acestea asupra configurării punctului de vedere nu este determinat de extensia cantitativă, de gradul de neutralitate sau expresivitate stilistică etc., ci doar de stilul individual și irepetabil al autoarei, de capacitatea acesteia de a selecta și a combina resursele verbale într-un mod care să asigure producerea efectului scontat sau, inclusiv, să provoace instanța receptoare la o decodificare inedită a materialului lecturat.

Bibliografie:

CIPLIJAUSKAITÉ, Biruté, 2001, *La novela femenina contemporánea: hacia una tipología de la narración en primera persona*, Anthropos, Barcelona.

CONTURSÍ, María Eugenia, FERRO Fabiola, 2006, La *narración. Usos y teorías*, Grupo Editorial Norma, Barcelona.

GARRIDO DOMÍNGUEZ, Antonio, 1996, *El texto narrativo*, Síntesis, Madrid.

MALDONADO, Concepción, 1991, Discurso *directo y discurso indirecto*, Taurus Universitaria, Madrid.

SANTIESTEBAN NARANJO, Ernan. 2014, *Introducción a la estilística*, Editorial Académica Universitaria.

VERDÍN DÍAZ, Guillermo, 1970, *Introducción al estilo indirecto libre en español*, Editorial Revista de Filología Española Anejo XCI, Madrid.

ШМИД, Вольф, 2003, *Нарратология*, Языки славянской культуры, Москва.

Corpus:

ALLENDE, Isabel, 2014, *La casa de los espíritus*, Plaza Janés, Barcelona.

ÎMPRUMUTURILE DIN LIMBILE GERMANICE ÎN SPAȚIUL LINGVISTIC AL PENINSULEI ITALICE: ANALIZĂ DIACRONICĂ, DIATOPICĂ ȘI LINGVISTICĂ

Tatiana PORUMB
Universitatea de Stat din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova

Abstract. *The study of Germanisms in the linguistic space of the Italian peninsula is part of the research on intercultural phenomena related to space and migration, combining the main domains of interest of Romance philology and Germanic philology.*

The purpose of this work is to describe the phenomenon of Italo-Germanic isomorphism from a historical, geographical, socio-cultural and linguistic perspective, following the dynamics of relations, the ways of asserting and imposing Germanic identity and its transposition into collective social practices and the language of Italic peoples and later into dialects and / or into Italian. To achieve this goal, a series of sequential objectives are proposed to determine the origin and periodization of Germanisms, their geographical distribution area, areas of influence and lexical areas concerned, linguistic criteria for recognizing Germanisms in standard Italian, frequency of use of Germanisms in Italian at the present stage, Germanisms as an element of differentiation from other Romance languages and as object of diachronic and socio-linguistic study.

Cuvinte-cheie: *germanism, antroponim, toponim, criteriu grafico-fonetic, metodă comparativ-istorică*

Reflecțiile asupra fenomenelor interculturale referitoare la spațiu și migrație au o relevanță deosebită astăzi. Într-o lume din ce în ce mai globalizată, în care au loc mari mișcări de oameni, care, împreună cu mass-media, favorizează răspândirea produselor culturale lingvistice ale diferitelor popoare cu mult dincolo de granițele naționale, crește interesul de a analiza modurile și impacturile acestui tip de schimburi. Studierea fenomenelor izomorfe ne permit să analizăm transformările din prezent și să facem presupuneri pentru viitor, dar totodată ne ajută să conturăm o viziune mai clară și fațetată a unui trecut pe care, în multe cazuri prin generalizare, am putea să-l percepem ca fiind monolitic.

Studiul germanismelor în spațiul lingvistic al peninsulei italice reprezintă o parte din această amplă direcție de studii, combinând domeniile de interes ale filologiei romanice și filologiei germanice, care intră într-o sinergie fructuoasă. Analiza acestui superstrat, produs de migrația germanilor pe teritorilul peninsulei italice, este inerent interdisciplinar și reprezintă obiectul de studiu în plan diacronic, diatopic, dialectologic și lingvistic.

Prin urmare, intenția acestei lucrări este de a descrie fenomenul izomorfiei italo-germanice din perspectiva istorică, geografică, socio-culturală și lingvistică, urmărind dinamica relaţiilor, modalităţile de afirmare şi impunere a identităţii germanice şi transpunere a acesteia în practicile sociale colective și respectiv în limba popoarelor italice, numite dialecte și ulterior în limba italiană. Ipoteza de lucru se axează pe ideea că cunoașterea mai multor limbi romanice și germanice sporește eficiența determinării germanismelor în limba italiană standard prin aplicarea și sensibilizarea intuiției lingvistice, bazată pe mecanisme cognitive complexe de cunoaștere, asociere, comparație, inducție și deducție.

Originea comună a tuturor limbilor germanice este cunoscută sub numele de proto-germanică, strămoșul comun ipotetic al tuturor limbilor germanice, ipotetic pentru că nu este confirmat în mod direct prin intermediul unui text, această limbă fiind construită cu ajutorul metodelor lingvisticii comparative. Din perioada în care au fost atestate, varietățile de limbi germanice au fost împărțite în trei grupe: limbi germanice de vest, de est și de nord. Relația exactă dintre ele este greu de reprodus, dar se știe că ele au rămas mutual inteligibile în timpul perioadei de migrații între secolele III-XI. Primii migratori își trăgeau originea din triburile germanice ale goților, vizigoților, saxonilor, anglilor, longobarzilor, suevilor, ș.a. Cam din secolul al X-lea, varietățile de limbi germanice s-au diferențiat destul de mult pentru a nu mai fi mutual-inteligibile între ele.

Delimitarea conceptelor de împrumut din limbile germanice vechi și cele de după perioada de tranziție la Evul Mediu, reprezintă un binom dialectic diacronic al proceselor evolutive ale limbilor germanice. Pentru delimitarea acestor două categorii de împrumuturi, în limba italiană sunt folosiți respectiv termenii, *germanismi* pentru împrumuturile din limbile germanice din orice limbă germanică până în secolul al XI și *tedeschismi* pentru cuvintele nemțești preluate doar din limba germană veche și modernă de după secolul al XI.

În istoria milenară, Imperiul Roman a cunoscut momente de dezvoltare, dar și numeroase crize, ca cea din secolul al III-lea. Conflictele interne, războaiele civile, anarhia militară, problemele sociale, dificultățile economice sau fiscalitatea excesivă aveau un impact asupra vieții zilnice a romanilor. Sistemul roman dădea semne de epuizare. Primele contacte cu lumea germanică fac

referință la epoca antică a primelor secole ale Imperiului Roman. Cele mai vechi împrumuturi, așa-numitele *paleogermanisme* (Migliorini, 1960: 74), din perioada anterioară căderii Imperiului Roman, au intrat deja în latina clasică și vulgară, stabilindu-se astfel în lexicul patrimonial al limbii italiene. Acestea sunt cuvinte atestate timpuriu, dar încă folosite în italiană, cum ar fi *sapone* „săpun”, *tasso* „rată”, *uosa* „încălțăminte în formă de cizme, purtate în timpul Evului Mediu”, *vanga* „hârleț”. În unele cazuri cuvintele denotă lucruri necunoscute lumii latine (*alce* „specie de cerb”), în altele înlocuiesc cuvintele latine (*vanga* în locul cuvântului latin *bipalium*).

În primele secole ale imperiului, deplasările și invaziile populațiilor germanice au produs moșteniri de diferite dimensiuni în lexicul latin medieval și în limba latină vulgară din diferite teritorii ale peninsulei italice, care s-au format treptat din fragmentarea latinei. Nu este întotdeauna ușor și sigur de atribuit un cuvânt unei limbi germane precise. Criteriile schițate de Migliorini (Migliorini, 1960: 74-77] și rezumate de Zolli (Zolli, 1991: 136-137) sunt preponderent indirecte: cronologia primelor atestări (antichitatea cuvintelor este contestată dacă acestea lipsesc în limbile sardă și română), aria de difuzare în antichitate sau în zilele noastre.

Dominația și etniile germanice care au marcat istoria și limba italiană cu referire la perioda istorică din secolele al V-lea – al VIII-lea sunt triburile gotice conduse de Teodorico, invazia cărora avu loc în 489, ostrogotice (493-553) și longobarde (569-774). Prăbușirea Regatului Lombard va fi înfăptuită de al treilea popor germanic, cel al francilor lui Carol cel Mare. Prin urmare, vom distinge în creștere diacronică *gotismele*, *longobardismele* și *franconismele,* preluând astfel prin calc lingvistic din italiană denumirile de împrumuturi corespunzătoare popoarelor germanice de la care a fost făcut împrumutul.[1]

Elementul gotic include termeni ai vieții militare (*bando* „anunț”, *elmo* „cască”, *guardia* „gardă”), chiar și cu evoluții semantice ulterioare, cum ar fi *albergo*[2] inițial „refugiul armatei”, apoi „hotel”, precum și cuvinte ale vieții de zi cu zi și de uz casnic (*nastro* „bandă”, *fiasco* „eșec”, *rocca* „cetate”, *spola* „navetă”, *arredare* „a mobila”).

Din limbajul longobarzilor pătrunde cea mai consistentă moștenire de împrumuturi, în multe cazuri utilizate și astăzi în vorbirea curentă, cu urme semnificative în toponimie și antroponimie: *bara* „sicriu”, *biacca* „plumb alb”, *federa* „față de pernă”, *ricco* „bogat”, *russare* „a sforăi”, *scaffale* „raft”, *schermire* „a proteja”, *sguattero* „servitor”, *balcone* „balcon”, *zuffa* „luptă”; părți din corpul uman *schiena* „spate”, *stinco* „tibie, pulpă”, *milza* „splină”, *anca* „șold”, *guancia* „obraz”. În schimb, termenii strâns legați de cultura longobardă (*arimanno* „soldat în serviciul Regatului Longobard”) au dispărut din utilizare; altele au rămas doar în uzul literar (*strale* „săgeată”).

Printre numeroasele antroponime de origine germanică există atât cele comune și difuze pe întreg teritoriu al peninsulei (*Alberto, Federico, Riccardo și Roberto*, doar pentru a menționa câteva din acestea), cât și cele cu o difuzie mai specifică, regională sau cu o frecvență mai mică astăzi (de exemplu, *Clotilde, Folco, Lapo, Gesualdo, Gisella, Gottardo, Rodolfo, Rolando, Uberto, Ugo (-lino*)).

Axa diacronică este deosebit de interesantă în evoluția onomasticii: antroponimele antice romane au devenit din ce în ce mai rare în Evul Mediu, fiind înlocuite cu cele germanice și creștine. Perioada de vârf este atestată în jurul secolului al X-lea, când se estimează că aproximativ 75% din antroponimele din peninsula italiană erau germanice (Bonfante, 1977: 58).

Pentru a determina franconismele problema este mai complexă, deoarece francii care au ajuns în Italia din Galia, unde locuiau deja permanent de două secole, erau bilingvi, iar mulți din ei chiar romanizați: prin urmare, este complicat să discernem dacă un cuvânt aparține francilor sau face parte din patrimoniul galo-romanic.

Având în vedere raritatea dovezilor directe, cea mai puternică mărturie pe care o au lăsat-o populațiile germanice sunt elementele lexicale și morfologice pătrunse în limba italiană și dialec-

[1] https://www.treccani.it/enciclopedia/germanismi_(Enciclopedia-dell’Italiano)/

[2] (1050) Atestat sub forma *herberger* în franceza veche, provenç. *alberguar*; spaniolă și portug. *albergar*; ital. *albergare*; din germanică: limba germana veche *heriberga*, „tabără militară”, *heri*, „armată” *berge*, „locuință”: adăpostire corespunzătoare a oamenilor de război, apoi, prin extinderea sensului, locuințe în general și chiar hotel.

tele italiene. Pentru a recunoaște germanismele la prima vedere, Giovanni Fort propune trei criterii grafico-fonetice de eficacitate generală dar nu absolută. Vor fi considerate de origine germanică cu rare excepții toate cuvintele, elementele onomastice și toponomastice, care încep cu grupul de litere **gu**+vocală. Vom enumera câteva exemple de germanisme adaptate în limba italiană, care pot fi identificate cu ușurință în una din limbile germanice moderne: *gualdo* "pădure" din longobardă *Wald* (în germană *Wald*), *guisa* "mod, manieră" de la *Wisa* (în germană *Weise*), *guancia* "obraz" din longobardă *Wankja* (în germană *Wange*), *guanto* "mănușă" din franconă *Want* (în suedeză *vante*), *guastare* "a strica, deteriora" din germana veche *wasten* (în engleză *waste*), *guerra* "război" din franconă *werra* "conflict" (în engleză *war*).

Multe din cuvintele italiene care încep cu **sche-** sau **schi-** sunt de origine germanică veche. Exemplele propuse respectă același criteriu de coresponedență cu limbile germanice moderne: *schermo* "ecran" (în suedeză *skärm*), *scherzare* "a glumi" (în germană *scherzen*), *schiena* "spate" (în engleză *shin,* în suedeză *skenben*), *schiniere* "armură pentru gleznă" (în suedeză *skenben), schiuma* "spumă" (în suedeză *skum*).

Fac excepție cuvintele care în italiană încep cu schi-, ghi-, sche-, dar nu provin din limbile germanice ci din latină sau greacă *schiavo* "sclav" din lat. *sclavu(m)*, *chiave* "cheie" din lat. *clave(m)*, *ghiandola* "glandă" din lat. *glandula(m), schema* din gr. *schema*. Explicația o găsim în istoria evoluției limbii italiene. Grupurile de litere latinești cl-, gl-, pl- plus o vocală au evoluat în italiană în chi-, ghi-, pi-: lat. *clamare* > chiamare, lat. *glaciem* > ghiaccio, lat. *plenum* > pieno. Astfel, când avem cuvinte care încep cu litera s- plus unul din grupurile de litere chi-/che-, vom verifica în dicționar dacă nu sunt latinești sau vom stabili acest fapt cu ajutorul comparației cuvântului în alte limbi roamanice (rom. *sclav, cheie, glandă, plin*). Existența unor forme asemănătoare în alte limbi romanice poate servi drept dovadă a proveniență cuvântului de la același etimon comun, în cazul dat din latină.

Fac excepție de-asemenea și cuvintele create cu prefixul s-: *schiarire* "a decolora" de la adjectivul *chiaro*, *schiavare* "a scoate cuiele", *schiodare* "a scoate cuiele" de la substantivul *chiodo*. Cu ajutorul analizei morfematice a lexemului se poate delimita fenomenul derivațional de cel de împrumut.

Sunt de proveniență germanică aproape toate cuvintele italiene care încep cu consoana **z-** surdă sau „aspră". De exemplu *zinna* "înotătoare, aripioară" (în suedeză *tinne*) sau *zanna* "colț" (în germană *Zahn*). Aceste cuvinte nu sunt multe la număr, vreo douăzeci primitive și plus derivatele acestora (*zampa>zampata, zappa>zappare, zattera, zito/a>zitello/a, zuppa>inzuppare*).

Un criteriu ajutător poate fi considerat cunoașterea mai multor limbi romanice și germanice, care-i permite cercetătorului să dezvolte o intuiție lingvistică bazată pe analiza comparativă-istorică a lexemelor. [1]

Deci, cu scopul de a verifica funcționalitatea criteriilor lingvistice enumerate mai sus, aplicate pentru a determina germanismele și frecvența acestora în textele din presa italiană modernă, am selectat ziare care apar în regiunile de nord ale Italiei, unele fiind de importanță națională iar altele de importanță regională și articole care reprezintă diferite domenii de activitate ale societății. Am citit mai mult de o sută de articole din presa electronică. În acest articol rezumativ vom analiza doar unele exemple din cele 56 de germanisme (multe din ele se repetă) şi derivate identificate în presa italiană.

În articolul cu referință la dezvoltarea durabilă din ziarul *Bresciaoggi*, am determinat cu ușurință două verbe de origine germanică *guardare* "a privi" și *schizzare* "a schița", primul verb fiind de înaltă frecvență în limba italiană modernă. În același text avem și derivatul verbului *guardare* creat cu ajutorul prefixului *ri-* cu funcție derivativă în verbul *riguardare* care exprimă sensul de "a se referi la...".

[1] Prima lucrare tipărită care și-a propus să facă comparație între limbi și să ducă la iluminarea trecutului acestora a fost cea a lui Franz Bopp (1791-1867): *Über das Conjugationsszstem der Sanskritsprache* în *Vergleichung mit jenem der griechischen, lateinischen, persischen und germanischen Sprachen*, Frankfurt a. M., 1816. Această lucrare este considerată actul de naștere al metodei comparative și al lingvisticii istorice.

“Dopo oltre 40 anni di storia, l’azienda *guarda* a un futuro sempre più green”.

“Una sfida ulteriore *riguarda* poi l’efficienza energetica della sede di via San Martino 49, ...”.

(4 august 2021 https://sostenibilita.bresciaoggi.it/agenda-brescia/sogem-futuro-green-dai-mezzi-ai-materiali-1.8826483)

Verbul *guardare* din exemplu provine din limba germanică veche de la cuvântul *vardòn.* (DEO[1])

“Ma la crescita percentuale maggiore si registra tra le ibride-plug-in che *schizzano* a 579 nuove immatricolazioni nel primo semestre del 2021”.

(29 iulie 2021 https://sostenibilita.bresciaoggi.it/agenda-brescia/brescia-un-vero-boom-per-le-auto-ecologiche-1.8816499)

Verbul *schizzare* aici cu sens figurat “a sări”, provine din limba germanică veche de la *schiezen.* (DEO)

În ziarul *Il Giorno* în articolul dedicat politicii am determinat un cuvânt mai rar folosit cum este substantivul *scranno,* al cărui sens direct este “scaun, bancă”, iar cel contextual din expresia *lo scranno di Palazzo Chigi* face referință la “funcția de prim-ministru al Italiei”.

“L’ipotesi da tempo accreditata, quella di favorire l’ascesa di Draghi al Colle per liberare lo *scranno* di Palazzo Chigi...”.

(6 august 2021 https://www.ilgiorno.it/politica/quirinale-berlusconi-centrodestra-manovre-1.6669565)

Lexemul *scranno* a provenit de la cuvântul *scranna* de origine longobardă, din acest motiv în celelalte limbi romanice nu vom întâlni o formă asemănătoare cu *scranno*/a pentru acest concept (fr. *siège, banc, trône,* sp. *estrado, banquillo, tribuna*, rom. *prezidiu, bancă, scaun*, port. *tribuna, assento, cadeira*).

În același ziar articolul din sfera economiei conține cuvântul *stampare* de origine germanică de la *stampfen* cu sens de „a pisa”.

“Una volta generato il codice va *stampato* oppure conservato sul proprio cellulare”.

(11 agosto 2021-09-20 https://www.ilgiorno.it/cronaca/lotteria-scontrini-estrazioni-12-agosto-1.6689636)

Împrumuturile germanice se întâlnesc și în limbajul bucătarilor. Într-un articol din *Il giornale del Cibo* au fost folosite două germanisme *stampo* cu sens de “tavă” și *schermatura* cu sens de “protecție”.

“ ... ma i più diffusi sono gli *stampi* per dolci...”

“Ungere leggermente gli *stampi* potrà creare un’ulteriore *schermatura* per gli alimenti...”

(15.01.2019 https://www.ilgiornaledelcibo.it/silicone-per-alimenti-sicurezza/)

Substantivul *stampo* este un derivat al verbului *stampare*, al cărui sens și proveniență au fost analizate mai sus. Dar, după cum putem observa, în acest context substantivul are un sens cu totul diferit. Substantivul *schermatura* derivă de la cuvântul longobard *skirmjan* “a proteja”, provenind de la cuvântul bavarez *skremen.*

Ziarul *La Nuova Padania* într-un articol despre politică folosește mai multe cuvinte de origine germanică *schiacciare* “a strivi, a zdrobi” și *guidare* “a conduce, a îndruma”.

“Anche il Sud (tranne la nuova Lega) ha capito che non si può *schiacciare* il Nord”.

“Nella sua lettera al Corsera Conte fa dichiarazioni fortissime di autocritica del meridionalismo antinordico tradizionale e formula delle linee *guida*.”

(14 august 2021 https://www.lanuovapadania.it/cultura/conte-raccoglie-la-questione-settentrionale-anche-il-sud-tranne-la-nuova-lega-ha-capito-che-non-si-puo-piu-schiacciare-il-nord/)

DEO explică etimologia acestor cuvinte prin proveniența lor din limbile germanice vechi:

[1] DEO – Dizionario Etimologico Online (Dicționar Etimologic Online). Este versiunea digitală a Dicționarului Etimologic al Limbii Italiene al lui Ottorino Pianigiani (Dizionario Etimologico della Lingua Italiana di Ottorino Pianigiani). Pentru a trata originea cuvintelor italiene din această lucrare vom recurge la acest dicționar.

schiacciare a derivat de la *kleken* "a zdrobi", drept dovadă avem în germana modernă *klatschen* și în olandeză *klakken*, care păstrează sensul verbului; iar *guidare* este de origine gotică provenind de la *vitan* cu sens de "a indica". Cu totul altfel interpretează proveniența cuvântului *schiacciare* dicționarul Treccani[1], propunând versiunea unei origini onomatopeice a lexemului, care a circulat mai întâi în dialectul toscan și apoi a devenit de circulație națională. Lo *Zingarelli*[2] de-asemenea susține originea onomatopeică a lexemului.

Acest studiu este abia la începuturi și nu poate fi exaustiv din mai multe motive: lexicul este un compartiment mobil, în sursele disponibile întâlnim etimologii diverse, dovezi indirecte sau incerte, influențate de cultura și ideologia timpurilor. Se estimează că vocabularul fundamental al limbii italiene de astăzi conține mai multe germanisme (în medie două germanisme într-un articol de ziar) și mai puține împrumuturi din germană din perioada veche și modernă, care au un impact destul de modest asupra lexicului italian.

Criteriile aplicate pentru recunoașterea germanismelor și-au dovedit eficiența în măsură diferită. Criteriul grafico-fonetic propus de Fort este eficace cu o condiție, să fie combinat cu metoda comparativă-istorică și analiza morfemică a cuvântului, pentru a exlude confundarea germanismelor cu lexemele provenite din latină sau prin derivare de la alte unități ale limbii. Fort se limitează să schițeze criterii de recunoaștere a germanismelor în text în baza anumitor grupuri de litere (schi/e+vocală, gu+vocală și z surd la început de cuvânt), excluzând o serie de germanisme care nu formează un grup separat, marcat de repetiția unor grafeme sau foneme distinctive (*bara, federa, ricco, russare, tasso, milza* ecc.).

Fiind atât de complex, studiul germanismelor în limba italiană necesită documentare suplimentară asupra fiecărui caz în parte pentru a interpreta corect etimologia lexemului și a nu-l confunda cu un împrumut reciproc între limbile romanice.

Observațiile făcute în urma acestui studiu ne-au ajutat să determinăm direcțiile, obiectivele de cerecetare și aprofundare ulterioară, care constau în analiza listei de germanisme cu scopul de a stabili legitatea adaptării fonetice a unor grupuri de sunete germanice, în afara celor propuse de Fort, prin parcurgerea itinerarului diacronic al germanismelor care au supraviețuit, impunându-se în limba italiană națională și depășind frontiera dialectală.

Bibliografie:

BONFANTE, Giuliano, 1977, *Latini e Germani in Italia*. Bologna: Pàtron.

FORT, Giovanni, *I germanismi nello spazio linguistico della penisola italica: superstrato prodotto dalla migrazione; ambito di analisi diacronica, diatopica, e stilistica; strumento per la didattica*. https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:e7ProO4BEQEJ:https://bells.uib.no/index.php/bells/article/download/1454/2868/+&cd=1&hl=ro&ct=clnk&gl=md

MIGLIORINI, Bruno, *Storia della lingua italiana*, Firenze, Sansoni, 1960 (1ª ed. 1937).

ZOLLI, Paolo, 1991, *Le parole straniere: francesismi, anglicismi, iberismi, germanismi, slavismi, orientalismi, esoterismi*, a cura di F. Urini, Bologna, Zanuchelli.

[1] Vocabularul Treccani este un dicționar de limba italiană, o lucrare de referință publicată de Institutul Enciclopediei Italiene.

2 Dicționar al limbii italiene a lui Nicola Zingarelli, Editura Zanichelli.